

АНОТАЦІЯ

Бянь Лулу. Формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – освіта/педагогіка, зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2020.

У дисертації представлено результати дослідження процесу формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки.

У роботі запропоновано інтерпретацію змісту понять «культура», «культура мовлення». На основі теоретичного аналізу дефініцій, поданих в роботі понять, доведено, що визначення терміна «культура мовлення» в педагогічній поняттєвій базі не представлено.

З метою уникнення наукових розбіжностей щодо тлумачення ключового поняття дослідження, в роботі запропоновано його авторське визначення. Культура мовлення – це сукупність мовних (нормативних) і лінгвокультурологічних знань, втілених у мовну діяльність.

Розроблено структуру формування культури мовлення студентів з КНР у складі нормативного, комунікативного, етичного компонентів. Доведено, що якісне формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки можливе за умов розвитку у студентів стійкої мотивації до вивчення російської мови на основі впровадження спецкурсу «Основи формування культури мовлення студентів-іноземців»; використання інфокомунікаційних технологій у процесі формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки; організації позааудиторної роботи студентів-іноземців з формування культури мовлення у процесі професійної підготовки. Перша педагогічна умова, орієнтована на формування в студентів позитивного ставлення до досліджуваного утворення, систему цінностей, які б сприяли формуванню їхньої культури мовлення, а також створення можливостей, що актуалізують внутрішні мотиви майбутніх фахівців, формують особистісний сенс та потребу в досліджуваному утворенні. Друга педагогічна умова формування досліджуваного конструкту є ефективним засобом

формування умінь і навичок читання текстів російською мовою; вдосконалення вмінь аудіювання, побудови монологічних та діалогічних висловлювань; покращення умінь писемного мовлення при підготовці різного роду творів, переказів, рефератів, поповнення словникового запасу китайських студентів лексикою сучасної російської мови. Впровадження форм і методів третьої педагогічної умови стимулювало інтелектуальний розвиток, сприяло творчій самореалізації студентів; розвивало вміння орієнтуватися в сучасному російськомовному інформаційному середовищі; активізувало дослідницьку діяльність учасників експерименту з російської мови; виховувало в досліджуваних потребу в самоосвіті, саморозвитку, сприяло формуванню таких особистісних якостей як комунікабельність, ініціативність, успішність.

Зазначено, що на процес результативності виховання культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки впливають принципи науковості, свідомості, доступності, системності, зв'язку теорії з практикою, наочності, врахування рідної мови студентів, комунікативності, ґрунтовності, нормативно-стилістичний, забезпечення активної мовної практики.

Принцип *науковості* передбачає опору на дані сучасного мовознавства, встановлення лінгвістичних передумов, на яких базуються розроблені зміст і система навчання. Принцип *свідомості* ґрунтується на положенні, що знання стають надбанням людини лише в результаті самостійної свідомої діяльності. Свідомим підходом у студентів з КНР до явищ мови вважаємо розуміння логіки визначень, характеристик лінгвістичних понять; осмислення зв'язків між семантикою і засобами її вираження тощо. Реалізація принципу *доступності* в білінгвальній студентській аудиторії передбачає доступність досліджуваного матеріалу, осмислену технологію його викладення, необхідність спеціальної підготовки викладача. Дотримання принципу *системності і послідовності* дозволяє побудувати систему формування культури мовлення китайських студентів у порядку від простого до складного, від вивченого до нового. При цьому, важливо розглядати питання як про систему і послідовність подачі програмного матеріалу, так і про систему відбору раціональних методичних прийомів для його вивчення. Принцип *зв'язку теорії з практикою*

ґрунтується на практичній спрямованості навчання російській мові білінгвальних студентів, розвитку їх комунікативних умінь і навичок, формування культури мовлення. Принцип *ґрунтовності* передбачає ґрунтовне засвоєння визначеної суми знань, оволодіння уміннями й навичками, які є передумовою подальшого просування у процесі оволодіння культурою мовлення, базою для самостійної роботи студентів у цьому напрямі. Принцип *наочності* впливає із закономірностей процесу пізнання, початковим компонентом якого є споглядання явищ, процесів, дій, предметів. В аспекті дослідження йдеться про застосування ілюстративних видів наочності (схем, таблиць тощо). Принцип *врахування рідної мови студентів* забезпечується за допомогою порівняльного аналізу відмінностей між процесами оволодіння рідною та нерідною мовами. Передбачає підбір вправ і текстового матеріалу з урахуванням двомовної аудиторії, навчання їх мовного спілкування російською мовою. *Нормативно-стилістичний* принцип передбачає вибір оптимального варіанту вираження думки і усунення стилістичних помилок у мовленні. Принцип *забезпечення активної мовної практики* знаходить своє вираження у тому, що мова засвоюється в процесі її вживання. З метою забезпечення цього принципу використовуються: емоційно-позитивний фон; суб'єкт-суб'єктне спілкування; широке використання наочного матеріалу, ігрових методів тощо. Реалізація принципу *комунікативності* полягає в уподібненні процесу навчання процесу реальної комунікації.

Розроблено схематичну модель означеного процесу, що включає: постановку мети дослідження; педагогічні принципи; етапи формування означеного феномену (теоретико-аналітичний, навчально-організаційний, підсумково-результативний); критерії та рівні його сформованості; педагогічні умови формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки; ефективні форми, методи та засоби означеного процесу.

У процесі експериментальної роботи встановлено основні критерії сформованості культури мовлення студентів з КНР: спонукальний, який характеризується показниками (ступінь усвідомлення цінності мови і мовної

культури; самостійність, цілеспрямованість і систематичний саморозвиток культури мовлення; стійкий інтерес до вивчення мов і потреби в мовній діяльності); когнітивно-операційний, який розкривається за показниками (фонетично правильне оформлення мови; знання основних лексико-граматичних структур і норм мовного етикету; готовність до мовної діяльності); поведінковий, який забезпечується показниками (вільне володіння усним і письмовим іншомовним спілкуванням на професійні та загальнопобутові теми; повне дотримання всіх мовних норм і правил мовного етикету; здатність до спонтанної мовленнєвої діяльності).

На підставі критеріїв встановлено рівні сформованості культури мовлення студентів з КНР: високий, достатній, середній та низький.

Формувальний експеримент, обчислення його результатів дозволили підтвердити доцільність та ефективність методики формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: культура, культура мовлення, професійна підготовки, студенти з КНР, модель, методика, компонентна структура.

Список публікацій здобувача

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Бянь Лулу. Педагогічні умови формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2018. С. 124-130.

2. Бянь Лулу. Принципи формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 1. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 46-53.

3. Бянь Лулу. Використання інфокомунікаційних технологій у процесі формування культури мовлення китайських студентів у ВНЗ України. Наукові

записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). №2. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 125-130.

4. Бянь Лулу. Методичне забезпечення формування культури мовлення студентів з КНР у процесі професійної підготовки. Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вип. 91. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 43-47.

Стаття у закордонному виданні

5. Byan Lulu. The problem of forming the culture of speech of international students while studying in Ukraine. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (88), Issue: 220. Budapest, 2020 Feb., P. 7-9.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Бянь Лулу. Формування художньо-образного мислення у майбутніх філологів з КНР у процесі професійної підготовки. Збірник наукових праць XVI Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта XXI століття: досвід, інновації, тенденції», 6 грудня 2018 р. Київ : вид-во НАПН України, 2018.

7. Бянь Лулу. Використання інноваційних інфокомунікаційних технологій як педагогічна умова формування культури мовлення у студентів із КНР. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін», 16-17 квітня 2019 р. Суми : вид-во Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, 2019 р.

SUMMARY

Bian Lulu. Formation of speech culture of students from China in the process of professional training. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy in the field of knowledge 01 – education / pedagogics, on a specialty 011 – educational, pedagogical sciences. – Sumy State Pedagogical University named after AS Makarenko, Sumy, 2020.

The dissertation presents the results of research of the process of formation of speech culture of students from China in the process of professional training.

The paper offers an interpretation of the meaning of the concepts «culture», «speech culture». Based on the theoretical analysis of the definitions of the concepts presented in the paper, it is proved that the definition of the term «speech culture» in the pedagogical conceptual framework is not presented.

In order to avoid scientific differences in the interpretation of the key concept of the study, its author's definition is proposed in the work. Speech culture is a set of linguistic (normative) and linguo-cultural knowledge embodied in language activity.

The structure of formation of culture of speech of students from the People's Republic of China as a part of: normative, communicative, ethical components is developed. It is proved that high-quality formation of speech culture of students from China in the process of professional training is possible under the conditions of development of students' stable motivation to study Russian on the basis of introduction of special course «Fundamentals of speech culture formation of foreign students»; use of infocommunication technologies in the process of formation of speech culture of students from China in the process of professional training; organization of extracurricular work of foreign students on the formation of speech culture in the process of professional training. The first pedagogical condition focused on the formation of students' positive attitude to the studied education, a system of values that would contribute to the formation of their speech culture, as well as create opportunities that actualize the internal motives of future professionals, form personal meaning and need for research. The second pedagogical condition for the formation of the studied construct is an effective means of forming skills and abilities of reading texts in Russian; improving listening skills, constructing monologue and dialogic utterances; improving the skills of written speech in the preparation of various works, translations, essays, replenishment of the vocabulary of Chinese students with the vocabulary of modern

Russian. The introduction of forms and methods of the third pedagogical condition stimulated intellectual development, promoted creative self-realization of students; developed the ability to navigate in the modern Russian-language information environment; intensified the research activities of the participants of the experiment in the Russian language; brought up in the subjects the need for self-education, self-development, contributed to the formation of such personal qualities as sociability, initiative, success.

It is noted that the process of effectiveness of education of speech culture of students from China in the process of professional training is influenced by the following principles: scientific, consciousness, accessibility, system, connection of theory with practice, clarity, taking into account students' native language, communication, thoroughness, normative and stylistic, ensuring active language practice.

The principle of scientificity presupposes reliance on the data of modern linguistics, the establishment of linguistic preconditions on which the developed content and system of education are based. The principle of consciousness is based on the position that knowledge becomes the property of man only as a result of independent conscious activity. We consider the understanding of the logic of definitions, characteristics of linguistic concepts to be a conscious approach of students from China to the phenomena of language; understanding the connections between semantics and the means of its expression, etc. Implementation of the principle of accessibility in the bilingual student audience involves the availability of the researched material, meaningful technology of its teaching, the need for special teacher training. Adherence to the principle of systematicity and consistency allows us to build a system of forming a culture of speech of Chinese students in order from simple to complex, from learned to new. At the same time, it is important to consider both the system and the sequence of submission of program material, and the system of selection of rational methods for its study. The principle of connection between theory and practice is based on the practical orientation of teaching Russian to bilingual students, the development of their communication skills, the formation of a culture of speech. The principle of thoroughness involves a thorough mastery of a certain amount of knowledge, mastery of skills and abilities that are a prerequisite for further progress in the process of mastering the culture of speech, the basis for independent work of students in this direction. The principle of clarity follows

from the laws of the process of cognition, the initial component of which is the contemplation of phenomena, processes, actions, objects. In the aspect of research it is a question of application of illustrative kinds of visualization (schemes, tables, etc.). The principle of taking into account native languages.

Key words: culture, speech culture, professional training, students from China, model, methodology, component structure.

List of applicant's publications

Articles in scientific professional publications of Ukraine

1. Bian Lulu (2018). Pedagogichni umovy` formuvannya kul`tury` movlennya studentiv z KNR u procesi profesijnoyi pidgotovky` [Pedagogical conditions for the formation of speech culture of students from China in the process of professional training]. *Naukovi zapy`sky` Berdyans`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu. Seriya : Pedagogichni nauky, 1. 124-130.*

2. Bian Lulu (2018). Pry`ncy`py` formuvannya kul`tury` movlennya studentiv z KNR u procesi profesijnoyi pidgotovky` [Principles of formation of speech culture of students from China in the process of professional training]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny, 2. 46-53*

3. Bian Lulu (2018). Vy`kory`stannya infokomunikacijny`x texnologij u procesi formuvannya kul`tury` movlennya ky`tajs`ky`x studentiv u VNZ Ukrayiny` [The use of infocommunication technologies in the process of forming the speech culture of Chinese students in Ukrainian universities]. *Naukovi zapy`sky` Nizhy`ns`kogo derzhavnogo universy`tetu imeni My`koly` Gogolya Seriya: Psy`xologo-pedagogichni nauky`, 2. 125-130.*

4. Bian Lulu (2019). Metody`chne zabezpechennya formuvannya kul`tury` movlennya studentiv z KNR u procesi profesijnoyi pidgotovky` [Methodical support for the formation of speech culture of students from China in the process of professional training]. *Problemy` osvity`: zbirny`k naukovy`x prac`. DNU «Insty`tut modernizaciyi zmistu osvity`», 91. 43-47.*

Article in a foreign publication

5. Byan Lulu (2020). Problema formuvannya kul'tury` movlennya inozemny`x studentiv pid chas navchannya v Ukrayini [The problem of forming the culture of speech of international students while studying in Ukraine]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (88), Issue: 220. Budapest. 7-9.*

Published works of approbation nature

6. Bian Lulu (2018). Formuvannya xudozhn`o-obraznogo my`slennya u majbutnix filologiv z KNR u procesi profesijnoyi pidgotovky` [Formation of artistic and figurative thinking in future philologists from China in the process of professional training]. *Zbirny`k naukovy`x pracz` XVI Mizhnarodny`x pedagogichno-my`stecz`ky`x chy`tan` pam'yati profesora O. P. Rudny`cz`koyi «Neperervna pedagogichna osvita XXI stolittya: dosvid, innovaciyi, tendenciyi» (ss. 66-69).*

7. Bian Lulu (2019). Vy`kory`stannya innovacijny`x infokomunikacijny`x tehnologij yak pedagogichna umova formuvannya kul'tury` movlennya u studentiv iz KNR [The use of innovative infocommunication technologies as a pedagogical condition for the formation of speech culture in students from China]. *Materialy` V Mizhnarodnoyi naukovoprakty`chnoyi konferenciyi «Innovacijny`j rozvy`tok vy`shhoyi osvity`: global`ny`j, yevropejs`ky`j ta nacional`ny`j vy`miry` zmin», (ss. 37-40).*